

سلوک سیاسی و اجتماعی مبلغان

رحیم کارگر

سلوک سیاسی، اجتماعی و فردی مبلغان، به نوعی نمایانگر چهره دین و سیره سلف صالح می باشد و استفاده از این موقعیت، می تواند عاملی کارگشا و پویا در جهت تبلیغ عملی شریعت به شمار آید.

این دو انگاره مهم، پیام آوران معنویت را ملزم می سازد تا بر کردار و گفتار خود نظارت و مواظبت مستمر داشته باشند و در سلوک سیاسی - اجتماعی، خود را از کجیها و اشتباهات پیراسته سازند.

سیاست، عرصه ستیزش

سیاست، عرصه ای بسیار گسترده

رفتار و گفتار مبلغان دینی در متن جامعه، مبین تصویری از نمای درونی آنان و نشانگر شخصیت دینی و تعالی فکری و اخلاقی ایشان است. افزون بر اینکه در تعامل و ارتباط با دیگران، با کردار سنجیده و منطقی، زمینه پیوند و نزدیکی با مردم را فراهم می سازند و خواسته های تبلیغی خود را به نحو مطلوبی پی گیری می کنند.

در عصر حاضر سخن و عملکرد عالمان تنها به حوزه معارف و احکام اسلامی منحصر نبوده، گستره آن به عرصه هایی چون: سیاست، فرهنگ و اجتماع نیز کشیده شده است. همچنین

و پر خطر و دارای بازیگرانی متعدد و تأثیر گذار است و با حوزه‌های مختلف زندگی انسانی، ارتباطی تنگاتنگ دارد. دقت و تأمل در این موضوع، باعث می‌شود که مبلغان با دشواریهای مقوله سیاست آشنا شده و در دام فتنه‌ها و مشکلات سیاسی روز نیفتند و مانعی برای فعالیتهای تبلیغی‌شان ایجاد نشود. از اینرو، به عنوان مقدمه، در اینجا یکی از مباحث سیاسی، مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

یکی از شاخه‌های علم سیاست، جامعه‌شناسی سیاسی است؛ یعنی بررسی ارتباط و تعامل سیاست و اجتماع و پیوند این دو با یکدیگر. موضوع جامعه‌شناسی سیاسی بررسی روابط میان جامعه و دولت و بویژه، اثر گذاری نیروهای اجتماعی بر عرصه سیاسی است. بنابراین، جامعه‌شناسی سیاسی، به بررسی سه حوزه پیوسته به هم، می‌پردازد:

۱. شناخت پیچیدگیها، شکافها و تعارضات جامعه؛

۲. شناخت گسروه‌بندیها و نیرووهایی که بر اساس خطوط آن

شکافها در هر جامعه پیدا می‌شود؛
۳. شیوه تأثیر گذاری نیروهای اجتماعی بر زندگی سیاسی.^۱
بر این اساس، مبلغان دینی - به عنوان یکی از نیروهای مؤثر و توانای اجتماع - باید ضمن شناخت وظایف و کارکردهای اجتماعی، فرهنگی و سیاسی خود، با نیروها و بازیگران عرصه سیاست و تعارضها و شکافهای موجود نیز آشنا شوند و بتوانند بهترین راهکار و اثر بخش‌ترین شیوه تبلیغی را انتخاب کنند.

عرصه سیاست، شامل تندروها و کندروها، تعارضات و مناقشات، افراط و تفریط، جناح بندیهای ناصحیح، محافظه کاری و میانه روی و در نهایت، تشکیل گروهها و احزاب چپ، راست و میانه است. امروزه این شکافها و کشمکشها، لازمه زندگی سیاسی انسان به شمار می‌رود. ولی این امر باعث ایجاد مشکلات و دشواریهایی چند - به خصوص در جوامع دینی - شده است.

۱. جامعه‌شناسی سیاسی، (نقش نیروهای اجتماعی در زندگی سیاسی)، ص ۹۵.

ستیزشهای طولانی و کینه جویانه (سیاست زدگی) و در نتیجه فرسایش تواناییها و استعدادها؛

۴. کشمکشهای بیهوده و اختلاف برانگیز و لطمه خوردن منافع ملی و وحدت عمومی؛

۵. تضعیف بنیانهای عقیدتی و اخلاقی مردم و هجوم به مقدّسات و ارزشهای دینی آنان؛

۶. میدان داری افراد ریاکار و متلّون و سوء استفاده از باورهای دینی و جامعه اسلامی.

از اینرو، بایسته است که مبلغان دینی با فراست و هوشیاری کامل به طور منطقی با این ستیزشها برخورد کنند و رفتاری فراگروهی و اصول گرایانه از خود نشان دهند و براساس نصوص دینی، شاخصها و اصولی را برای فعالیت‌های سیاسی مشخص سازند و به دور از افراط و تفریط، حامی حق و حقیقت و رهرو طریق مستقیم باشند. امام علی علیه السلام در

باید خاطر نشان کرد که یکی از واقعیات اساسی در حیات بشری این است که مردم با هم زندگی می‌کنند و اگر چه همه افراد از برخی جهات به یکدیگر می‌مانند، اما هیچ کس از همه نظر، شبیه دیگری نیست. از اینرو، انسانها خواسته‌های مختلفی دارند و برای رسیدن به آنها، از هیچ تلاش و کوششی دریغ نمی‌ورزند و گاهی به ستیزه‌جویی و رقابت می‌افتند.

چنین ستیزه‌جویی و رقابتهایی اگر در مسیر صحیح قرار نگیرد و مبتنی بر اصول و شاخصها و نیز همسو با منافع دینی و ملی نباشد، موجب بروز دشواریها و مشکلات و فرو رفتن در غرقاب خودخواهی و دیگر فریبی خواهد شد.^۱ پاره‌ای از آثار و پیامدهای سوء ستیزه‌های سیاسی در جامعه ما عبارت است از:

۱. دور ماندن از راه حق و حقیقت و دستیابی به طریق روشن؛

۲. گرفتاری در دام افراط و تفریط و انحراف و اشتباه؛

۳. دچار شدن در مناقشه‌ها و

۱. امام علی علیه السلام: «هر که از جاده مستقیم و روشن منحرف شود، در غرقاب [مشکلات] فرو رود.»؛ غررالحکم، ج ۲۴، ص ۲۴۰.

خصوص فایده برخوردار از حسن سیاست می فرماید: «حُسْنُ السِّيَاسَةِ قِوَامُ الرِّعَايَةِ؛ حسن سیاست، مایه استواری ملت است.»

یک مبلغ نمونه و موفق کسی است که عملکرد و فعالیتهای احزاب، گروهها و نهادها را با معیارهای دینی بسنجند و فعالیتهای سیاسی خود را نیز بر محور این معیارها و شاخصها استوار نمایند.

مهمترین ویژگیهای مبلغان

در عرصه سیاست

۱. تعادل و میانه روی

گروه بندیهای نادرست و رقابتهای ستیزه جویانه، نه تنها امری مثبت تلقی نمی شود، بلکه غیر قابل پذیرش و به دور از حکمت و شریعت است. البته اسلام، آن گروه گرایی و رقابت سیاسی را تأیید می کند که از افراط و تفریط، دوری از اخلاق و آموزه های دینی، کج روی و انحراف و گرایش به چپ و راست یا شرق و غرب مصون بوده و در صراط مستقیم قرار گرفته باشد.

به عبارت روشن تر، فقط باید

آموزه ها و دستورات صریح دینی - که در قرآن کریم و روایات اسلامی بیان گردیده - ملاک قرار گیرد و دین در رأس تمام امور و فعالیتهای حزبی و فردی باشد.

شایسته است که مبلغان دینی با پایبندی به این معیار و ملاک، دیگران را نیز بدین سمت و سو راهنمایی کنند و اصول سیاسی اسلام را برای آنان ترسیم نمایند.

امام حسن عسکری علیه السلام در این

باره می فرماید:

«الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ، هُوَ صِرَاطُنِي: طِرَاطٌ فِي الدُّنْيَا وَصِرَاطٌ فِي الْآخِرَةِ؛ فَأَنَا الصِّرَاطُ الْمُسْتَقِيمُ فِي الدُّنْيَا فَهُوَ مَا قَصَّرَ عَنِ الْعُلُوِّ وَازْتَفَعَ عَنِ التَّقْصِيرِ وَاسْتَقَامَ فَلَمْ يَغْدِلْ إِلَى شَيْءٍ مِنْ الْبَاطِلِ؛^۲

صراط مستقیم، دو تاست: صراط دنیا و صراط آخرت؛ اما صراط مستقیم دنیا، راهی است که از افراط و تفریط به دور است، پا بر جا ایستاده و کمترین انحرافی به سوی باطل ندارد.»

بر این اساس، یگانه طریق

۱. غرر الحکم، ح ۶۸۱۸.

۲. بحار الانوار، ج ۲۴، ص ۹، ح ۱.

و سنت پیامبر از آن بیرون می‌آید و عاقبت امر به سوی آن می‌باشد.»

تعاذل و میانه روی و پیمودن صراط مستقیم الهی، مطمئن‌ترین، مطلوب‌ترین و مقبول‌ترین راهی است که مبلغان باید در عرصه سیاست آن را اتخاذ کنند و به اصول و معیارهای آن پایبند باشند تا مصداق این روایت شریف نگردند که:

«وَأَخَذُوا يَمِينًا وَشِمَالًا ظَنَنَّا فِي مَسَالِكِ
الْعَمَى وَتَرَكَآ لِمَذَاهِبِ الرُّشْدِ؛

راست و چپ را برای در پیش گرفتن راههای گمراهی و رها کردن راههای هدایت اتخاذ نمودند.»
امام راحل نیز بر این امر تأکید وافری داشتند:

«... از قشر روحانی تقاضا دارم که در تدبیر امور کشور و حل و فصل قضایا، از خط اسلام به طور دقیق پیروی کرده و تحت تأثیر گروه‌گرایی و طرفداری از قشری و مخالفت با قشری دیگر قرار نگرفته و با عدل اسلامی و عطف متوقع از جمهوری

پسندیده و خط و مشی مورد قبول اسلام آن است که گرایش به جانب باطل - همچون: اندیشه‌های سیاسی غیر دینی، غرب و شرق محوری، هواهای نفسانی و خواسته‌های صرفاً مادی - نداشته و از افراط و تفریط مبرا باشد.

مبلغان دینی ضمن اینکه باید از این گرایشها و جناح بندیهای باطل بپرهیزند، رفتار و عملکرد احزاب و گروهها را نیز با این معیار بسنجند و مردم را به روشنی در جریان امور قرار دهند.

البته توجه داشته باشند که در این باره باید از اعمال سلیقه‌های فردی و تأکید بر گرایشهای خاص جناحی پرهیز نمود و راه میانه و طریق حق را در پیش گرفت؛ چنان که امام علی علیه السلام می‌فرماید:

«الْيَمِينُ وَالشَّمَالُ مَضَلَّةٌ وَالطَّرِيقُ
الْوَسْطِيُّ هِيَ الْجَادَّةُ، عَلَيْهَا بَاقِيَ الْكِتَابِ وَأَثَارِ
النَّبُوَّةِ وَمِنْهَا مَنْفَعُ السُّنَّةِ وَأَلْيَا مَصِيرَ الْعَاقِبَةِ؛^۱

چپ و راست، گمراهی است و راه میانه، طریق [مستقیم الهی] است که بقاء قرآن کریم و آثار نبوت بر آن است

۱. نهج البلاغه، خطبه ۱۶.

مبلغان دینی، می‌توانند با ظرافت و کیاست، از مناقشه‌های سیاسی احزاب و گروهها فاصله بگیرند و در عین حال، راه روشن و میانه را به مردم معرفی کنند.

نزدیک‌تر بوده و از طریق باطل و نادرست دورتر باشد. راه حق، همیشه روشن و هویداست؛ هر چند ممکن است در اثر مناقشه‌های اجتماعی و ستیزه جوییهای سیاسی غبار غربت بر روی حق بنشیند، اما کسی که جوینده آن باشد، خداوند متعال حقیقت را به او می‌نمایاند؛ چنان که امام علی علیه السلام می‌فرماید: «**إِنَّ اللَّهَ قَدْ أَوْضَحَ لَكُمْ سَبِيلَ الْحَقِّ وَأَنَارَ طَرِيقِهِ**»^۳ خداوند راه حق را

اسلامی، با مردم و مراجعین رفتار [کنند].»^۱

بنابراین مبلغان باید در این مناقشات، ستیزشها و فتنه جوییها، نقش مثبت و اثر گذاری داشته باشند و گرفتار حوادث و تشنجات سیاسی نشوند و کلام هدایت بخش امام علی علیه السلام را آویزه گوش خود سازند که: «**كُنْ فِي الْفِتْنَةِ كَأَنَّ اللَّبُونَ، لَا تَطْهَرُ قَيْرَكَبَ وَلَا ضَرْعَ قَيْحَلَبَ**»^۲ در فتنه، چونان شتر دو ساله باش که نه پشتی دارد تا سواری دهد و نه پستانی که دوشیده شود.»

۲. حقیقت گرایی

یکی دیگر از معیارهای رفتار فراگروهی و اصول گرایانه، پافشاری بر حق و پایبندی به آن است. مبلغ صالح دینی، ضمن شناخت حقیقت و حمایت و پیروی از راه حق، در فعالیتهای سیاسی - اجتماعی خود نیز بر اساس چنین ملاکی به تصمیم‌گیری و برنامه ریزی مبادرت می‌ورزد. همچنین، در عرصه رقابت و گروه بندیهای سیاسی، دیدگاه و رفتاری را می‌پذیرد که به راستی و درستی

۱. صحیفه نور، ج ۱۴، ص ۱۴۲.

۲. نهج البلاغه، حکمت ۱.

۳. نهج البلاغه، خطبه ۸۷.

پس اگر کسی واقعاً طرفدار حق و سیاست صحیح اسلامی بود، می توان گفتار و رفتار او را پذیرفت و آن را برای مردم بازگو کرد. رسول اکرم صلی الله علیه و آله در خصوص پذیرش حق می فرماید:

«أَقْبِلِ الْحَقَّ مِمَّنْ آتَاكَ بِهِ - صَغِيرًا أَوْ كَبِيرًا - وَإِنْ كَانَ بَغِيضًا، وَازْدَدْ الْبَاطِلَ عَلَيَّ مِنْ جَاءَ بِهِ مِنْ صَغِيرٍ أَوْ كَبِيرٍ وَإِنْ كَانَ حَبِيبًا^۱؛ حق را از هر کس که برایت آورد - کوچک باشد یا بزرگ - بپذیر، اگر چه آن شخص دشمنت باشد و هر که سخن باطل را عرضه داشت - کوچک باشد یا بزرگ - به خودش بازگردان؛ هر چند دوستت باشد.»

۳. ثبات قدم در راه حق

پس از شناخت حق و دوری از افراط و تفریط و اتخاذ خط و مشی سیاسی متعادل و بی طرفانه، بایسته است که در این راه ثابت قدم و استوار بود و از سختیها و دشواریهای راه نهراسید.

مبلغان دینی، می توانند با ظرافت

برای شما آشکار کرد و راههای آن را روشن ساخت.»

امیرمؤمنان و پیشوای متقیان، علی علیه السلام در فرازی دیگر می فرماید:

«عَلَيْكُمْ بِالْمَحَجَّةِ الْبَيْضَاءِ فَاسْلُكُوهَا وَ إِلَّا اسْتَبَدَلَ اللَّهُ بِكُمْ غَيْرَكُمْ؛^۱ بر شماست که راه راست و روشن (حق) را بیمایید، و گرنه خداوند اشخاص دیگری به جای شما خواهد گذاشت.»

اصولاً سیاست دینداران، همیشه مبتنی بر حق و حقیقت بوده و عالمان و مبلغان بزرگ اسلام بدین سیره پایبند بوده اند. امام راحل علیه السلام در این مورد اظهار می دارند:

«سیاست برای روحانیون و برای انبیاء و برای اولیای خدا حقی است... اگر فرض کنیم که یک فردی هم پیدا شود که سیاست صحیح اجرا کند - نه به آن معنای شیطانی فاسدش - یک حکومتی، یک رئیس جمهوری، یک دولتی سیاست صحیح را هم اجرا کند و به خیر و صلاح ملت باشد؛ این سیاست، یک بُعد از سیاستی است که برای انبیاء بوده است و برای اولیا و حالا برای علمای اسلام.»^۲

۱. غررالحکم، ح ۶۱۵۰.

۲. صحیفه نور، ج ۱۳، ص ۲۱۷.

۳. بحارالانوار، ج ۷۵، ص ۲۹.

و کیاست، از مناقشه‌های سیاسی احزاب و گروهها فاصله بگیرند و در عین حال، راه روشن و میانه را به مردم معرفی کنند. لازم نیست که از حزب یا شخص خاصی نامی برده شود؛ همین که معیارهای راه درست (پایبندی به دستورات دینی، مبارزه با ظلم و فساد، حق خواهی و عدالت جویی، ترویج و تبلیغ آموزه‌های دینی) بیان گردد، مردم خود به روشنی حقایق را فهمیده و طریق مستقیم را انتخاب خواهند کرد. قرآن درباره پایداری و ثبات قدم در راه حق می‌فرماید:

﴿يَبْتَئِتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾^۱

«خداوند کسانی را که ایمان آورده‌اند، در زندگی دنیا و آخرت با سخن استوار ثابت می‌گرداند.»
همچنین، در آیه‌ای دیگر خطاب به رسول خدا ﷺ و پیروان حضرتش سفارش می‌کند:

﴿فَأَسْتَقِيمُ كَمَا أَمَرْتُمْ وَمَنْ تَابَ مَعَكُمْ وَلَا تَطْفُوا﴾^۲

«پس [ای پیامبر] همان گونه که دستور یافته‌ای، ایستادگی کن و هر که

همراه تو توبه کرده [نیز چنین کند] و طغیان مکنید.»

مقام معظم رهبری یکی از مسئولیتهای عالمان و مبلغان دین را چنین بیان می‌دارند که: «سنت الهی آن وقتی عمل خواهد کرد که ما در جای خودمان محکم و استوار ایستاده باشیم؛ اصل قضیه این است. علماً، عملاً، قولاً، فعلاً، سیاسیاً، اجتماعیاً، فردیاً، جمیعاً بایستی در آنجایی که ما هستیم و پست ماست - هر چه پست ما است، هر جا مأموریت و مسئولیت ما است - محکم و همراه با فداکاری و همراه با کم توقعی بایستیم و کار خودمان را بکنیم و خدای متعال هم ان شاء الله کمک خواهد کرد.»^۳

بنابراین، مبلغان ضمن رعایت میانه روی و بی طرفی نسبت به گروههای سیاسی، نباید از بیان حقایق و واقعیات سیاسی و اجتماعی و همچنین ارائه معیارها و شاخصهای بنیادین دینی چشم پوشند و از گروه

۱. ابراهیم/۲۷.

۲. هود/۱۱۲.

۳. حدیث ولایت، ج ۹، ص ۱۱۰.

حق گریز و تندرو بهراسند؛ چنان که رسول اکرم ﷺ فرموده:

«أَلَا لَيْمَنَعَنَّ رَجُلًا مَهَابَةٌ النَّاسِ أَنْ يَتَكَلَّمَ بِالْحَقِّ إِذَا عَلِمَهُ. أَلَا إِنَّ أَفْضَلَ الْجِهَادِ كَلِمَةٌ حَقٌّ عِنْدَ سُلْطَانٍ جَائِزٍ؛^۱ آگاه باشید! مبادا ترس از مردم، مانع آن شود که کسی حق را بداند و نگوید. بدانید که برترین جهاد، سخن حقی است که در برابر فرمانروای ستمگر [و منحرف] گفته شود.»

افزون بر این، مبلغان دینی، نباید در حمایت از کلام حق و صراط مستقیم، گرفتار عوام فریبی و ظاهر سازی بعضی از گروهها و احزاب سیاسی شوند و یا در دام افراد ریاکار، منحرف و منافق بیفتند. اساسنامه و گفتار سران گروهها و احزاب سیاسی و عملکرد و خط و مشی سیاسی ایشان، در هر حال بیانگر نیت و اهداف پنهان و روشن آنان است. باید به دقت، کردار و گفتار آنها را زیر نظر گرفت و قول و عمل آنان را با معیارهای درست اسلامی سنجید و آنگاه به قضاوت و تصمیم گیری پرداخت.

امام صادق علیه السلام در این باره می فرماید: «إِعْلَمُوا أَنَّ اللَّهَ تَعَالَى يُبَيِّضُ مِنْ

خَلْقِهِ الْمُتَلَوْنَ، فَلَا تَزُولُوا عَنِ الْحَقِّ وَأَهْلِهِ، فَإِنَّ مَنْ اسْتَبَدَّ بِالْبَاطِلِ وَأَهْلِهِ هَلَكَ وَفَاتَتْهُ الدُّنْيَا؛^۲ بدانید که خدای تعالی از بندگانی که هر لحظه به رنگی در می آیند، نفرت دارد. پس هیچ گاه از حق و پیروانش جدا نشوید که هر کس به باطل و باطل گرایان بیاویزد، هلاک شود و دنیا از دستش برود.»

نتیجه گیری

نتیجه و برآیند بحث این است که در هر جامعه ای، ستیزه و رقابت آشکار و پنهان، میان سیاستمداران، احزاب، گروهها و نهادها وجود دارد و هیچ جامعه ای نیست که فضای حاکم بر آن، فاقد ستیزه های سیاسی باشد. اما این ستیزه، وقتی از حدود و معیارهای مشخص، خارج شود، مشکلات و دشواریهایی را به دنبال دارد که به هیچ وجه زیبنده یک جامعه و نظام سیاسی دین محور نمی باشد. از اینرو، باید آثار و عوارض نامطلوب را به حداقل رسانید.

بر این اساس، مبلغان دینی به علت تعامل و ارتباط گسترده با مردم و بعضی از گروههای سیاسی، باید هوشیاری و

۱. کنز العمال، ج ۴۳۵۸۸.

۲. امالی مفید، ص ۱۳۷، ح ۶.

۲. دوری از افراط و تفریط و پرهیز از بروز تمایل به چپ و راست و اتخاذ راه متعادل، میانه و حق مدار؛

۳. پرهیز از ستیزشهای سیاسی روزمره و سیاست زدگی و کمک به تلطیف فضای سیاسی محیط خود؛

۴. شناخت و پیروی از راه حق، تعیین و ارائه معیارهای اسلامی جهت شناخت سره از ناسره، داشتن روحیه حق محوری و رهنمون بودن به صراط مستقیم الهی؛

۵. استقامت و ثبات قدم در پیروی از راه حق و حقیقت (به خصوص راه ولایت) و حمایت همه جانبه از آن؛

۶. اتخاذ عملکرد و رفتاری مشفقانه و پدرانانه نسبت به آحاد مردم؛ چنان که امام راحل علیه السلام در مورد چگونگی رفتار مبلغان با مردم می فرماید:

«ائمه جمعه، ائمه جماعت، روحانیون محترم، اینها باید توجه به این معناداشته باشند که اینها پدر هستند از برای ملت. اینها با مردم باید سمت پدری داشته باشند. اینها با مردم باید رفتارشان رفتار پدرانانه باشد.»^۱

۱. صحیفه نور، ج ۱۹، ص ۱۵۷.

اساسنامه و گفتار سران گروهها و احزاب سیاسی و عملکرد و خط و مشی سیاسی ایشان، در هر حال بیانگر نیات و اهداف پنهان و روشن آنان است. باید به دقت، کردار و گفتار آنها را زیر نظر گرفت و قول و عمل آنان را با معیارهای درست اسلامی سنجید و آنگاه به قضاوت و تصمیم گیری پرداخت.

استقلال خود را حفظ نمایند و راهکارهای زیر را اتخاذ کنند:

۱. رعایت بی طرفی نسبت به گروههای خودی و ارائه رفتار فراجناحی و فراگروهی؛